

Tekst og foto: Lars Nilssen Illustrasjon: Sam Klein

OFA 75 ÅR

– et skråblikk på jubilanten

Oslomarka Fiske Administrasjon (OFA) gikk i bresjen for den moderne fiskekultiveringen i Norge etter krigen. Her er Lars Nilssens personlige fortelling om hva som har skjedd med «ørretgutta på skauen».

SPEILBLANKT:

Klassisk skogstjern i Nordmarka.

JEG BLE MED I OFA som 14-åring og var aktiv i administrasjonens arbeid i 30 år. Jeg vokste opp sørøst for Oslo, og som unggutter flest på den tiden gikk mye av fritiden sommerstid til å fiske.

Kolbotntjernet var vår arena, og på turene våre svingte vi alltid innom bakeren i Kolbotn sentrum for å kjøpe fersk loff. Det myke, fuktige loffestoffet var lett å forme til små kuler, som vi tredde på små kroker før de røde og hvite duppene havnet på den gulgrønne vannflaten. Det tok sjelden lang tid før det ble bevegelse i korken. Mort elsker loff.

Med årene ble utfordringene større. Et par av de eldste gutta i gjengen slo seg på gjeddefiske, men majoriteten mistet fiskeinteressen til fordel for jenter, fotball, øl og hasj.

Jeg og kompis Lasse P. begynte å lese Helge Ingstad og Laurenz Van Der Post sine eventyrlige reiseskildringer. Vi ble sugne på å utvide horisonten. Julen 1974 fikk vi begge boka «Etter ørret», skrevet av OFA-guruen Knut Rom. Vi skjønnte fort at det var ørret som var greia. En april dag våren 1975 fortalte faren til Lasse om en kollega, som hadde fått fine ørreter i et lite vann i Østmarka.

Vi hadde hørt rykter om noen ildsjeler som satte ut ørret langt der inne i skogen, og snart begynte vi å planlegge vår første ekspedisjon inn i det vi definerte som Villmarka; til et knippe tjern innenfor Grønmo søppelfyllplass. Vi valgte det mest bortgjemte vannet i området.

I løpet av to timer hadde vi vippet på land og kakket 13 regnbueørreter, alle 28 og 29 centimeter lange og runde som julegriser. Vi var i Nirvana og følte oss som en av de store oppdagerne, vi hadde leste om og drømt oss bort med. Men lykken vår skulle bli kortvarig.

MED ETT KOM DET en kar med raske skritt gjennom skogen. Da han så den stolte fangsten vår på lit de parade på berget der vi hadde basecamp, fikk han et uttrykk av oppgitthet og sinne jeg sjelden har sett maken til. Trygve

Holth var primus motor for OFAs ørretsatsing i denne delen av Marka. Han hadde sett seg lei på miniabborer i tusentall og utsatte ørreter som aldri ble større enn 300 gram. Han fikk gehør hos ledelsen i Administrasjonen for ideen om å ta ondet ved roten; utrydde all fisk, for så å sette ut ørretunger. I 1972 ble Svartkulp behandlet med plantegiften rotenon. To år senere fikk de fire andre småtjerna i området samme behandling. Fiskene Lasse P og jeg lurte på en 4-grams mepps spinner (kobber med røde prikker) var fra Trygves første kull etter den vellykkete rotenonbehandlingen. Ikke nok med at vi hadde gjort

et betydelig innhugg i bestanden og hadde bidratt til å sette prosjektet hans i fare: Vi hadde ikke fiskekort og fisket med spinner i et tjern, som kun var forbeholdt fluefiskere.

ALKALOIDE ROTENON ER UHYRE giftig for fisk. Konsentrasjoner så lave som 1: 50 millioner er dødelig. Stoffet virker slik at de fine blodkapitulærene i gjellene trekker seg sammen slik at fisken kveles. For varmblodige dyr er rotenon i så små mengder ufarlig. Rotenonbehandlet vann kan drikkes og fisk drept av metoden spises.

Fiskeribiolog Kjell W. Jensen omtalte allerede i OFA-nytt 2/1959 (Administrasjonens medlemsblad) rotenon som oppdagelsen som en gang for alle kunne ta rotta på OFAs hovedfiende; abboren. Da det var trangt om penger til nye tiltak med en stor inngangsum, gjorde han i samme artikkel følgende økonomiske beregning:

«Et tjern som Fiskelitetjern, som er på 57 mål og har en gjennomsnittsdypde på 3,5 meter, vil det koste omkring kr 7200,- å rense fullstendig for abbor. Beløpet kan virke høyt, men regner en 5% rente av kapitalen vil utgiftene være kr 60,- for året. De fordelene en kjøper for disse pengene vil være betydelig høyere avkastning av ørret, innspart settefisk for kr 25 – 30,- per år og innsparte rusematerialer. Når abboren er borte, vil det heller ikke være nødvendig å holde noen båt i vannet. Det kan ikke være noen tvil om at i småvann av denne typen er bruken av rotenen rent økonomisk sett en lønnsom affære for OFA.»

60-TALLET VAR TIÅRET FOR troen på nye produkter som kunne fikse det meste. Sett i lys av tidsånden, OFAs abborhat og de økonomiske aspektene Jensen påpekte, er det et mysterium hvorfor middelet bare ble anvendt i fire småtjern i Østmarka før bruken ble strengt regulert. Svaret finnes kanskje på et helt annet plan enn det fiskefaglige. Store deler av medlemmassen i OFA var med i like stor grad for å komme seg på skauen, ta seg en pjall på hytta med kompisen og komme bort fra kjerring og unger, som iver etter å drive fiskestell. OFA leide fram til for ti år siden et 30-talls hytter av Løvenskiold, som hvert av lagene hadde ansvar for. Og med ansvaret førte kjøretillatelse. Rusefiske etter abbor var hovedaktiviteten til mange av lagene. Forsvant abboren, ja hva skulle de da gjøre om våren...?

DET ER BEGRENSET HVOR opphisset en mann kan bli over to gutter på 15 år som nettopp har opplevd et av sine livs store øyeblikk. Og Trygve utviste en slik fiskeiver, kunnskap og karisma at vi snart ble hans disipler, som medlemmer av OFA-lag nr 7. Laget hans var blant de mest aktive i OFA. Hver mandag fra isen løsnet fra land, kjørte fattern oss til Grønmo, hvor vi møtte de andre lagsmedlemmene kl 18:00 presis - en gjeng fiskeinteresserte medlemmer av Nordstrand JFF i alle aldre. Under Trygves ledelse gravde vi

kanaler for å hindre surstoffmangel i tjernene om vinteren, bygde kalkbrønner, dro opp synketømmer, steinsatte og gravde gytebekker og ryddet skog på skånsomt vis for å gjøre plass til bakslengen.

Vannene til Lag 7 ble raskt gode ørretvann. Trygve satte heller for få enn for mange settefisk, en praksis som ikke var vanlig i OFA-land.

Det ryktes fort i det gryende fluefiskemiljøet at det var dukket opp et nytt Mekka øst for hovedstaden. Det var kun lov å fiske med flue, noe som tiltrakk seg og skapte et miljø av mer enn middels fiskeinteresserte unge menn.

På 70- og 80-tallet var det mange OFA-ildsjeler i Østmarka. I løpet av 15 år ble det etablert hele 20 fine ørretvann i gåavstand fra Enebakkeveien, i tillegg til de som allerede fantes i området rundt Vangen og i Losbyvassdraget.

I OFAS FØRSTE TIÅR ble det fanget gytefisk fra Nordmarka i gangstiden i oktober for å produsere settefisk. Befruktet rogn ble lagt i klekkedasser under jevn overrisling under kontrollerte forhold. OFAs første klekkeri lå på Sagene skole. Senere ble det flyttet til Torggata bad. De første settefiskene ble satt ut i 40 vann i kommuneskogene. Det var stor variasjon i tilslaget, og det var en tydelig signifikans mellom abortetthet og mangel på overlevd ørretungel. Større settefisk og utsetting av et langt større antall enn hva noe skarve gytefisker fra Marka kunne produsere nede i Torggata var påkrevet. Mange av datidens fremste fiskeforskere var engasjert i OFA-arbeidet. Det ble gjort beregninger som tilsa at Marka trengte minst 125 000 ørretunger i året for å dekke behovet. Dermed var ballet i gang. Det ble gravd settefiskdammer så svetten haglet ved Sandungen, i Nittedal, på Brannfjell og på Bygdøy – bare for å nevne noen. Iveren for å bygge landet var stor. Dugnadsånden var på topp, men hva med varene som skulle produsere ørretungene? Det var ikke bare å sende hundrevis av mann inn i høstskauen for å fange gytefisk. Det krevde

ABBORTEINE:

Rusefiske etter abbor var arbeidslagenes viktigste oppgave i flere tiår. Bildet er hentet fra OFA-INFO nr 3/95 (60-årsjubileums-nummer).

MYGGING: Tidlig myggvaking sør i Østmarka.

både kompetanse, utstyr og flaks. Gytetiden varierte med vannstanden og enkelte år var høstflommen så heftig at det ikke var mulig å fange mer enn en håndfull gytefisk. Det var en usikker business. Det gjaldt å se seg om etter andre løsninger, som ikke kostet skjorta. Og slik ble det til at danskene gjorde ny entre i Osloskogen – via vannveien, etter at de var kicket ut av landet i 1814. Nå var det neppe en bevisst handling fra våre naboer i sør at de atter invaderte oss. Det var heller kapitalismens enkle lov om tilbud og etterspørsel, som var årsaken. I etterkrigsårene var begreper som stedegne stammer og bevaring av lokalt genmateriale for gresk å regne, selv for biologene. Ørret var ørret. Danskene kunne levere, og det til en billig penge. Kasser med øyerogn ble fløyet inn til landet og fraktet til settefiskanlegget.

I OFA-nytt 7/8 1949 kan følgende leses i en poetisk artikkel med overskriften: «En settefisks betraktninger».

«Jeg er settefisk nr 99763 og er født i fangenskap. Min mor var en tykk fet damørret som eies av Dansk Andels Ørreteksport. Min far var en sprek og atskillig tynnere bækørred, men han gikk i en annen dam. Hadde jeg som rognkorn visst at jeg skulle gjennomgå så meget som jeg har gjort, hadde jeg fortrukket å bli blindrogn, men så heldig var jeg altså ikke. En kald guffen marsdag ble jeg sammen med 12 000 brødre og søstre, lagt på is, plassert på noen underlige tøyrammer, pakket inn i pergamentpapir og begravet i simpelt torvstrø og hele tiden overskyttet de oss med kald, vemmelig isvann fra oven».

DANSKENE FORBLE LEVERANDØRER av befruktete rognkorn til OFAs settefiskanlegg i 33 år. Den årlige importen av befruktete danske egg var i overkant av 200 000, et tall som var stabilt frem til 1970. Flere titusen ble solgt til privatpersoner og andre fiskeforeninger rundt i landet.

I 1965 vedtok arbeidsutvalget at det skulle gjennomføres et forsøk på å skaffe stedegen fisk ved å prøve å stamfiske i Oslomarka. I beretningen fra 1965 oppsummeres forsøket:

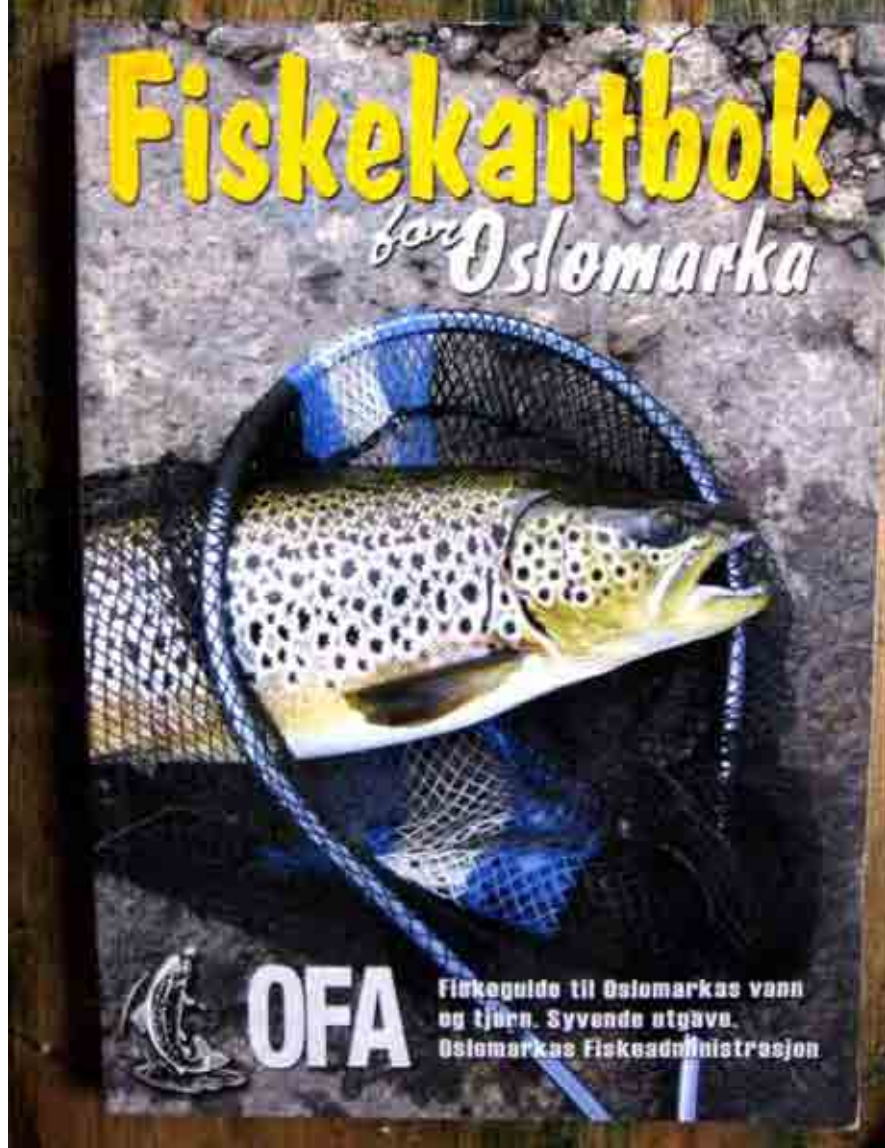
«En del gyteelver ble i den anledning kartlagt og et par ble besøkt, men den ekstraordinært høye vannstand gjorde dessverre stamfiske umulig».

Forsøket ble gjentatt året etter, men også da med et meget magert resultat.

I overkant av seks millioner danske ørretunger ble satt ut av OFA i perioden 1947 – 1970. At mange av disse paret seg med den originale stedegne ørreten er sannsynlig. Eller kanskje de trauste konservative norske skaufiskene ikke ville menge seg danskene? Ingen vet og ingen satte spørsmålstegn ved hvilke konsekvenser det eventuelt kunne få mens det pågikk. Ørret var ørret.

På årsmøtet i 1970 holdt formannen Gunnar Aamodt en alvorstynget tale til forsamlingen. På tross av OFAs iherdige innsats og utsetninger, var fisket i Marka blitt vesentlig dårligere på slutten av 60-tallet:

«Det ligger snublende nær å anta at de 125 000 settefisk vi har ansett nødvendig for å dekke Nordmarka er et alt for lavt anslag. Det er mulig, men årsaken kan simpelthen ligge deri at vi har satset på den ørret som var billigst å skaffe,

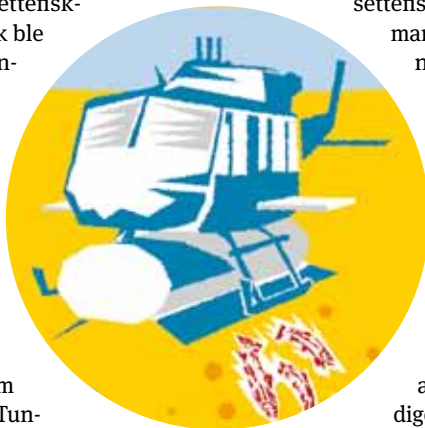

nemlig den danske bekkeørreten. Personlig tror jeg en mer stedege type hadde gitt større tilslag ... Om det er noe igjen av den gamle stammen etter at vi selv har gjort det vi kan for å blande den opp i 30 år, er jo en annen sak».

Uansett. OFA måtte finne andre settefisk-kilder. Importen av dansk rogn og fisk ble forbudt i 1970 pga smittefare og furunkulose, en fiske sykdom som ble importert fra Danmark og rammet mange norske settefiskanlegg. OFA var ikke alene om å importere dansk rogn. Det foregikk i stor skala over hele Sør-Norge og danskene ble satt ut i alle type vann - fra myrputter til høyfjellsjøer.

FENOMENET ARV OG GENETIKK

kom ikke på dagsorden før ryktene om den nye frelseren begynte å spre seg: Tunhovdørreten. Overtallige bestander av sik og røye i de store sjøene i Nordmarka, var et stadig større problem. OFA-karer brukte masse tid på å holde bestandene nede, men til liten nytte. Metodene de rådde over var for lite effektive. En ultimat predatorfisk som kunne gjøre jobben, ville vært en gave fra fiskeguden. I Tunhovdfjorden har det vært røye siden 1929, og påfallende mange av ørretene i sjøen har smårøye på matseddelen. Hvis det var genetikken hos ørretene i sjøen som var årsaken til at

de ble fiskespiser, hvorfor ikke satse på settefisk herfra?

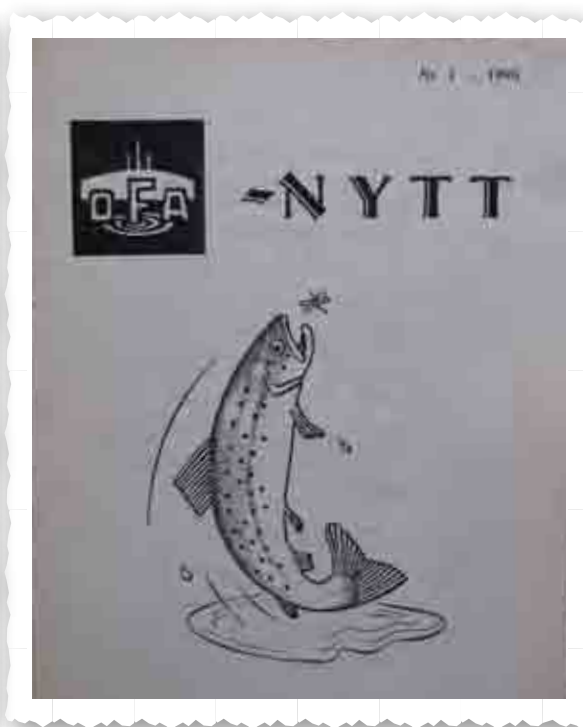
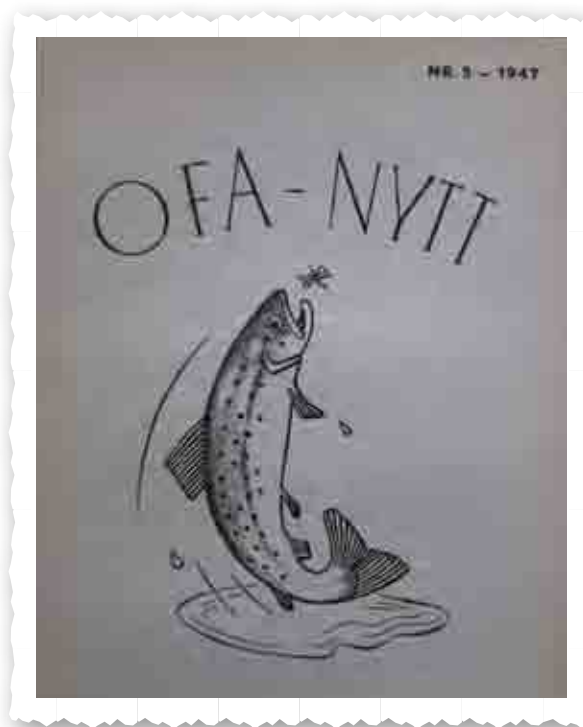
I Nordmarka ble det gjort et stortilt forsøk med utsetting av Tunhovdørret i Katnosa, under ledelse av ørretforsker Per Aas. Fra midten av 80-tallet ble det satt ut likt antall settefisk av Tunhovdstammen som av Nordmarksbastarder. Vannet har i tillegg en stor naturlig rekruttering. Fra 1990 til 1997 ble det hver høst prøvofisket med stormaskete garn. På de syv årene gikk det 29 ørreter over 1,5 kilo i garnene. Av disse var 17 umerkede (villfisk), 2 fra den vanlige settefisken og 10 var Tunhovd-fisker. Tallene viste at mer enn hver tredje fiskespiser i Katnosa var Tunhovdfisk, selv om disse utgjorde ca 10% av ørretpopulasjonen i vannet. Forsøket viste også at hver fjerde utsatte Tunhovding ble en diger rovørret. Om ikke tallene er entydige, viser de tydelig signifikans mellom genetisk opphav og adferd.

PARALLELT MED TUNHOVD-PROSJEKTET I Katnosa var det flere forskningsprosjekter i OFA-regi: I vann som Store Fidlingen, Abbotjern ved Svarten, Store Åklungen, Fyllingene, Søndre Heggelivann, Haklokroktjern, Langvann i Østmarka ... for å nevne noen, undersøkte OFA tilslaget av tidlig startforede ørretunger satt ut om våren, kontra

FISKEGUIDE:

Forsiden på et av opplagene til OFAs fiskekartbok.

OFA-NYTT: Nr. 5 fra 1947 og nr. 1 fra 1990. Det skjedde ikke all-verden med layouten i mellomtiden.

énsomringer satt ut om høsten. En sammenliknet hvordan små og store settefisk (7 og 13 cm) klarte seg, sammenliknet med utsatt villfisk fanget i bekker i nærheten med overfyllige bestander. Betydningen av hvor og hvordan settefiskene møtte sine nye omgivelser ble undersøkt. Det samme ble konsekvensene av et konsentrert uttynningsfiske med garn og ruser over mange år i vann med sammensatte fiskebestander.

SÅ KOM NYE ARTER. 50-tallet var fiskekultiveringens storhetstid. Ørret ble satt ut i vann og tjern der den aldri tidligere hadde svømt. Fangstrapportene var mange og entusiastiske. Salget av fiskekort gikk til himmels. Sur nedbør var ennå ikke blitt et problem og dugnadsånden var fortsatt prima. Selv de unge var med. Dette var før rocken, hasjen og det lange håret fikk den oppvoksende generasjon på andre tanker. Men i takt med urolighetene i verden og nye vinde i horisonten på begynnelsen av 60-tallet, skjedde det noe også med fisket. I Osloområdet ble det lengre mellom rapportene om stor ørret, kortsalget var ikke som før, og abborer var mer vrien å få has på enn antatt. Kuttet en ut rusefangst et år eller to, var den piggete krabaten straks tilbake i enormt antall. Et par år med intens sommervarme med store nedtappinger i hovedvassdragene gjorde sitt til det dårlige fisket, men allikevel: Det var nå de virkelige resultatene burde begynne å komme.

Noe måtte gjøres. Istedenfor å trekke seg inn i tenkeboksen, bli der en stund og stille spørsmålet om mekanismene i naturen er mer kompliserte enn vi mennesker tror og vet, vedtok arbeidsutvalget i OFA i 1964 å intensivere utsettningene av brunørret. De store vannene i Marka skulle få opptil

75% mer settefisk. Og ikke nok med det. Det som virkelig skulle gjøre vei i vellinga, fantes lenger nede på kontinentet – i Tyskland og Østerrike. Snart fikk de danske øyerognene av brunørret konkurranse med mellomeuropeisk regnbueørret. Fredag 10. april 1964 kom det med fly fra Østerrike 50 000 ørretrogn av regnbueørret av typen Shasta. Den 30. april kom nok en sending på 50 000 Shasta-regnbueørn, denne gang fra Tyskland. De første forsøksutsettningene i 1962 med 6 100 individer og de påfølgende 40 275, som ble satt ut i 1963, hadde vært så vellykkete at fremtidstroen på

markafisket fikk ny giv. Regnbuene vokste fort,

var bitevillige og kunne fort vekke gjøre slutt på misnøyen blant fiskere og dugnadsfolket. Riktignok ble den ikke gammel og slo dårlig til i de større sjøene, men i småtjerna ble den fort feit og ga et godt fiske. Fra 1966 ble det besluttet maksimal utsetting av regnbuer i mindre vann og tjern. Samtidig ble det i 1965 satt ut 500 laks, oppfodret til settefisk ved OFA-anlegget. Bakgrunnen for dette forsøket var utmerkete erfaringer med slike utsettninger bl.a. i Finnmark. Det ble også satt ut tusenvis av laksesmolt i myrputter og sjøer. På 90-tallet ble bekkerøya introdusert som den nye potensielle frelseren. Splaken, en steril krysning mellom bekkerøye og canadarøye, ble også brukt som utsetningsmateriale noen år.

FORSØK MED NYE ARTER var ikke et nytt fenomen i Oslo-området. Allerede i 1948 ble det gjennomført et flyvefiskforsøk med dvergglaks. Ferdinand Aars forteller følgende i OFA-nytt nr 5/ 1948:

«Den dvergglaksen vi har klekket ut og som vi har hatt gående på anlegget i hele sommer, er som bekjent en pelagisk fisk som søker sin næring på dypet. Det eksperiment vi nå

står i ferd med å gjøre er å slippe denne fisken i et gjeddevann. Det er en kjensgjerning at det ikke nytter å sette ørret i gjeddevann. Ørret og gjedde er næringskonkurrenter og søker sin føde på grunt vann. Gjedda tar knekken på ørreten. MEN det skal bli meget interessant å se om ikke dverglaksen klarer seg. Hvis det går vil vi kunne få vann befolket med gjedde til å bli fiskevann for de som også fisker med flue. Dessuten er det meningen å slippe dverglaksen fra fly. Det er innlysende at det vil være fremtidens måte å sette ut fisk på i vanskelig tilgjengelige vann. Det vil bidra til å mangedoble produksjonen av fisk i Norge og derigjennom i høy grad øke nasjonalformuen ...

Eksperimentet viste seg å være 100% vellykket etter rapportene vi fikk fra karene ute i båten på Langen. Fiskene hadde tatt vannet i stor stil med hodet først. Ingen fisk hadde blitt liggende på overflaten. Dverglaksen hadde søkt ned i dypet med en gang!»

CANADARØYA VAR DEN SISTE arten som ble introdusert i noen vann, før myndighetene i 1992 satt en stopper for det frie initiativ i jakten på naturens egne ryddegutter og frelsere. Da kom det et regelverk så strengt at døren inn til rommet for eksperimenter ble låst med bolter for evig og alltid. Ikke bare ble utenlandske arter forbudt. Skulle det settes fisk måtte det kun brukes avkom av stedeagne stammer, og kjøp og salg av settefisk på tvers av de regionale vassdragsgrensene ble forbudt. Trygve og jeg satte ut 20 Canadarøyer i Langvann og Eriksvann en sen sommerkveld i 1993. Det var trolig noen av de siste eksemplarene av fremmede laksefisker, som ble satt ut i Norge. I Langvann fikk vi en på garn under uttynningsfiske to år senere. Den hadde krympet siden utsettingen og liknet mer en sypike enn en røye. Skjebnen til de som på mystisk vis havnet i Maridalsvannet, ble en ganske annen ... (se artikkel side 34).

PARADIGMESKIFTE KOM PÅ 1980-TALLET. Da ble forvaltningen rettet mot bevaring av det biologiske mangfoldet. «Lov av 15.mai 1992 nr 47 om laksefisk og innlandsfisk m.v.» forbød å innføre fremmede fiskearter til vann og vassdrag (MD 1992). Dette ble ytterligere presisert gjennom en forskrift om utsetting av fisk og andre ferskvannsorganismer i 1993 (MD 1993).

Samme år ga Det norske Storting sin tilslutning til en internasjonal «Konvensjon om Biologisk mangfold» (St.prp. nr. 56 (1992-93), som blant annet omhandler introduserte arter. Norge har gjennom ratifisering av konvensjonen om biologisk mangfolds artikkel 8h forpliktet seg til så langt det er mulig og hensiktsmessig å hindre innføring av, samt kontrollere og utrydde fremmede arter som kan true økosystemer, arters leveområder eller enkeltarter (MD 2001).

OFA måtte kutte ut all produksjon og utsetting av regnbue, bekkerøye, canadarøye og splake. Det samme med forsøk og utsettinger av ikke-stedeagne ørretstammer, som eksempelvis Tunhovd-ørreten. Settefiskanlegget i Sørkedalen fikk nå bare lov å produsere unger til deler av Oslo-skogen. Mange tjern og vann har nemlig avløp til bekker og elver, som drenerer til Drammensvassdraget og Glomma.

Det paradoksale var at OFA sitt moderne settefiskanlegg, som hadde krevd tusenvis av dugnadstimer, sto ferdig i 1988. Det hadde akkurat kommet over barnesykdommene da de nye forordningene fra myndighetene ble innført og gjennomført med hard hånd. Den positive vinden som feiet over OFA-land på slutten av 80-årene, dabbet av. Trygve

HISTORIKK

Oslomarkas Fiske Administrasjon ble dannet i 1936 etter initiativ fra Oslo Sportsfiskere og Arbeidernes Jeger og Fiskeforning.

FRA 1943 BLE FISKERETTEN i Oslo marka administrert av OFA etter avtaler med Oslo Kommune og Løvenskiold. Tilstøtende kommuner ga etter hvert støtte til virksomheten. Et stort nettverk av frivillige dugnadsarbeidere ble etablert i regi av fiskerforeningene. Da krigen var over, ble oppgaven med å befolke Oslo-skogens vann og tjern med ørret en del av den store nasjonale bevegelsen for å bygge landet. At Nordmarka var arnestedet for Hjemmefronten og Milorg og hadde et legendarisk sus over seg, bidro utvilsomt til opplevelsen av alvor i arbeidet.

I MEDLEMSBLADET OFA-NYTT NR 8/1947 skrev Ferdinand Aars: «Fra en liten ideelt arbeidende sammenslutning uten store arbeidsmuligheter er vi nå blitt en institusjon. Vi er med i et arbeid som ikke lenger kan unngå å få den plass i samfunnet det har krav på. Nå er det ikke lenger en utopi at det skal bli nok fisk i Oslo marka. Vi vet at det går. Det er ikke lenger en sjeldenhet at det kommer meldinger om fisk på flere kilo. Og det er vår fisk... Men vi skal ikke sette oss ned å være stolte av det vi har gjort. Hver mann i hvert arbeidslag må gjøre sin innsats i årene som kommer, både for den glede det gir å skape noe hele samfunnet kan nyte godt av, men også for den glede det er i seg selv det å ha en følelse av å hjelpe vår Herre så resultatene kan komme mens en selv har noen år foran seg. Kamerater! La oss holde sammen om OFA. Det er virkelig en stor sak vi arbeider for».

ORGANISERINGEN AV SPORTSFISKET I Oslo marka ble forbildet for fiskekultivering andre steder i landet. Fiskeadministrasjoner med det for øye å tilgjengeliggjøre og bedre sportsfisket, ble etablert i mange deler av landet. Og det var ørreten som var i fokus. Verken sik eller røye kunne måle seg med denne når det kom til god sport med stang og snøre. Og skulle mange ha glede av den, måtte den bli flere. Logikken var enkel. Å skaffe settefisk var første prioritet sammen med bekjempelse av fienden, skogsvannenes lille djevel: abborren. Den overtok tyskernes rolle, fikk skylda for det meste som var galt, og ble desimert i millioner med ruser i gytetiden etter isgang. Etter de første årene resulterte innsatsen i færre og større abbor i mange vann, men på midten av 50-tallet blomstret abborbestanden opp igjen. Heller enn å stille spørsmål ved nytten og effektiviteten av det tidkrevende arbeidet, ble det heller intensivert. I OFA-nytt 2/1959 oppfordres frustrerte medlemmer til å gå løs på fienden med nytt mot: «Vi håper kamphumøret er i orden, at angrepet er godt forberedt og at innsatsen og resultatet blir deretter – nå skal abborkrigen atter settes i gang»

PÅ TROSS AV MANGEL på resultater og undersøkelser som satte spørsmålsteget ved nytten av tynningsfiske (med mindre det ble gjort i stor skala over mange år), fortsatte abborkrigen som en av de viktigste oppgavene til arbeidslagene fram til midten av 80-tallet. ●

Jeg er settefisk nr 99763 og er født i fangenskap. Min mor var en tykk fet damørret som eies av Dansk Andels Ørreteksport.

SETTEFISK FØR:

Settefisker skal ut!
Bildet hentet fra
OFA-INFO nr 3/95
(60-årsjubileums-
nummer.

og jeg var ikke de eneste som syntes de nye reglene var hysteriske og firkantete.

FØR DE RIGIDE REGLENE ble iverksatt, hadde OFA tjent penger blant annet på salg av settefisk. Dette ble nå stoppet. Ørretunger til store deler av Østmarka og enkelte Nordmarksvann måtte kjøpes fra anlegg som hadde lov å levere settefisk til vann som ikke drenerte i retning indre Oslofjord.

På samme tid strammet Oslo Kommune inn budsjettene, og OFA var blant de første salderingspostene.

Flere av Administrasjonens økonomiske pilarer knakk dermed i løpet av få år. Byggingen av det nye anlegget hadde tæret på egenkapitalen og næringslivskontaktene, som hadde bidratt med penger tidligere, var i krise. Det glade 80-tallet var definitivt over. OFA måtte skaffe penger på andre måter. Skulle antall ansatte og daglige drift opprettholdes måtte det tenkes i kommersielle baner. Økte inntekter på fiskekortsalg var nøkkelen.

Et tragisk uhell skulle imidlertid gi Administrasjonen en økonomisk buffer. En oktoberkveld i 1990 slapp Spigerverket ut store mengder svovelsyre i Akerselva. Utslippet medførte total fiskedød. Blant annet ble det plukket opp flere sjørørreter mellom to og nesten fem kilo. Det ble et medieoppslag av en annen verden og Spigerverket måtte ut med én million i erstatning til OFA, som hadde begynt å kultivere elva i 1984.

DET ENESTE FORMIDLINGSORGANET I OFA, var medlemsbladet OFA-nytt, som kom fire, fem ganger i året. Dette så likt ut i 1990, som det gjorde i 1947. Lagsrapportene, som var bærebjelken i blekka, var nærmest kjemisk rensset

for opplysninger om fisk og fangster.

Å finne fram til gode ørretvann var noe en gjorde på egen hånd, ikke fikk fortalt gjennom blader, aviser, radio eller TV. Dette hadde vært den rådende filosofien. For mange medlemmer hadde egeninteresse av å holde potensielle fiskere unna området sitt, var også et (ikke uttalt) motiv. De var tross alt frivillige sportsfiskere, og det ligger i en fiskers ryggrad det faktum at; kjenner du et gromvann faller det ikke naturlig å dele det med andre.

I 1992 kom OFAs første årbok i moderne tid. (Merkelig nok ble det utgitt to årbøker under krigen). Det 100 siders heftet ble raskt en suksess og har blitt en årlig tradisjon. For første gang ble OFA sine «hemmelige» utsettingstall offentliggjort. Ikke bare tjente OFA penger på å selge. Årboka «Fiske i Osломarka» bidro til å sette Marka på kartet som ørretdestinasjon og øke omtalen i media. Da førsteutgaven av OFAs kartbok så dagens lys i 1995, kunne ingen lenge beskyldte Administrasjonen for hemmelighetskremmeri. Boka har solgt i titusener av eksemplarer og kommer stadig i nye opplag.

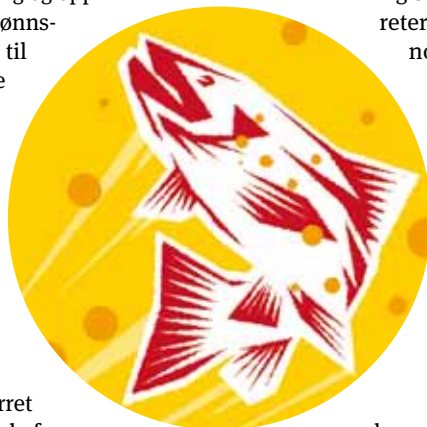
DEN ØKTE KAPASITETEN PÅ settefiskanlegget i Sørkedalen ble brukt til å produsere stor settefisk, som ble satt ut i nærvann, og da gjerne med en journalist og en fotograf på slep. Med «Fiske for alle» som det nye credoet, ble det slutt på den tidligere differensieringen i fisketilbudet. I de mer enn 30 småtjerna, som tidligere var forbeholdt fluefiskere, ble det nå lov å bruke sluk og mark. Istedenfor å jobbe for et variert og attraktivt fiske til ulike målgrupper og utvikle flere spissete produkter, er fiskereglene fortsatt like over hele skogen, med unntak av farkostrestriksjoner. Heller enn å «Løfte fler, spisse mer», som er slagordet til det nystartete

Fishspot i Østerdalen, holder OFA fortsatt fast på «familiefiskeren», som sitt viktigste og eneste satsingsområde.

Den nye «folkeligheten» skapte murring innad. Det samme gjorde 300 000 kroner avtalen Administrasjonens ledelse inngikk med Oslo Vannverk. Den på alle medlemmer å stille seg disponible som drikkevannssoppsyn i helgene, fra mai til september – en oppgave fjernt fra de fleste motiv for å bli med i OFA. Avtalen bandt opp tid og krefter som kunne vært brukt til fiskekultivering og oppsyn, heller enn eksempelvis å dekke lønnsutgifter på over en halv million i året til daglig leder. Mange turgåere og fiskere har vært sure på de rigide restriksjonene i reservecikkevannskilder og buffervann i den bynære skogen. Med Vannverksavtalen måtte ikke bare OFA-folk være ansvarlige for håndheving av regelverket. OFA som organisasjon fikk også egeninteresse av å opprettholde fiskeforbudet i 24 av Oslos nærvann.

PÅ SLUTTEN AV 90-TALLET murret det på grunnplanet. Det ble tatt til orde for en uavhengig medlemsorganisasjon som kunne tenke og handle fritt og moderne, og hvor en ikke måtte være tilknyttet NJFF for å bli medlem. Forslaget ble tatt opp på ekstraordinær generalforsamling 2. desember 2003. Voteringen endte 50/50, ikke tilstrekkelig til en vedtektsendring. Daglig leder og det gamle styret, som var tilhengere av reformen, trakk seg ut av OFA, sammen med mange andre, blant annet undertegnede.

DEN NYE LEDELSEN HAR fortsatt striglingen av organisasjonen, som begynte på slutten av 90-tallet. Antallet arbeidslag og frivillige er redusert til det halve. Hyttene i Nordmarka er stort sett tatt over av private. Marka er delt i ni soner; fra nærvann hvor det settes stor fisk, til villmarksvann langt inne på skauen hvor det ikke gjøres noe annet enn å sette ut fisk – der OFA mener det trengs. 80 prosent av inntektene kommer fra fiskekortsalget.

Årlig settes det ca 30 000 ett- til treårige ørreter. Rogn og melke hentes fra stamfisk i nordmarksbekkene. Det er slutt på uttynningsfiske etter abbor, sik, mort og røye, og prøvoforsøkene tid er over.

Etter tiår med dvale har arbeidet med Akerselva kommet i gang igjen for fullt. Det er bygget eget klekkeri på Oset ved Maridalsvannet, og laksetrapp er prosjektert inn i prosjektet Nedre Foss Bypark. Nylig bevilget Sparebankstiftelsen Dnb-NOR to millioner kroner til bygging av trappa – det halve av budsjettet.

I dag definerer OFA sin rolle ut fra tre hovedmål:

Tilrettelegge forholdene slik at alle kan utøve sitt fiske innenfor OFAs virkeområde.

Folk flest skal kjenne mulighetene for å fiske i Oslomarka. Organisasjonen skal være brukerorientert og effektiv, basert på en profesjonell administrasjon og engasjerte frivillige. Når det gjelder Marka er opprettholdelsen av status quo tydeligvis nok. Kritisk gjennomgang av fiskeregler, utsetningspolitikk og tidvis feilslåtte kultiveringstiltak, er

SETTEFISK NÅ:

Dag Øyvind Ingjerd, OFAs fagansvarlig, med settefisk slik den fraktes i dag.

ØVERST:

Nordmarksdyll en junikveld.

NEDERST:

Canada-røye tatt under uttynningsfiske på mort i Langvann i Østmarka.

FANGST:

Artikkelforfatteren med kilosørret nord for OFA-skogen.

aldri å lese i Administrasjonens publikasjoner. Bortsett fra Akerselva er visjoner for fremtiden umulig å finne.

For oss som fisker mye i Osloskogene, ser vi tydelig at antallet fluefiskere er synkende. Dette gjenspeiler seg på forumet og bloggene på OFAs hjemmesider og en årbok hvor fokuset i like stor grad er på andre arter enn ørret.

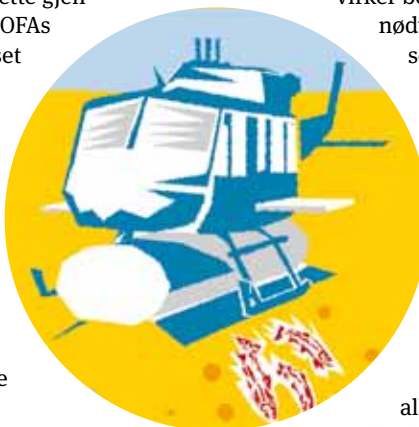
Mange vann og tjern har flere og mindre ørreter enn tidligere. Årsaken til dette er kompleks. Det er imidlertid liten tvil om at store utsettinger, bedre vannkvalitet grunnet kalking og mindre sur nedbør og satsingen på utbedring av gytebekker, har medført overbefolkete ørretpopulasjoner i mange tidligere gromvann.

Det gjøres tiltak for å stenge enkelte gytebekker og i noen vann tynnes ørretbestanden. Men påfallende ofte møtes undertegnede og andre kritikere av for store utsettinger med at OFA er til for folk flest, ikke bort-

skjemte fluefiskere på storfiskjakt. Døren inn mot åpning for differensierte fiskeregler – utover bruken av ulike flyte-

remedier – i de 500 vannene Administrasjonen forvalter, virker boltet igjen. Der moderne forvaltere ser nødvendigheten av et bredspektret tilbud, som innebærer fang & slipp, størstemål heller enn minstemål i enkelte vann, fangstbegrensninger og minimale utsettinger for å dyrke fram store individer, tviholder OFA på et folkelighetsprinsipp som er gått ut på dato.

Skal OFA leve de neste 75 årene er det ingen dum ide å ta inn over seg at trender og naturen forandrer seg raskt og at en må følge med i timen for ikke å bli akterutseilt. Det vil i alle fall ikke skade å legge mer til rette for fluefiskere som ikke synes det er spesielt festlig å bruke kvelder og helger i vann og tjern hvor middelmådighet og småfallenheter er stikkordet for fiskens kvalitet og størrelse. ●

OFA tviholder på et folkelighetsprinsipp som er gått ut på dato.

Graving av gytebekker, kalking og overbefolkning

At vannenes kalkinnhold spiller en stor rolle for fiskens trivsel, nevnes først gang i OFA-sammenheng i sekretærens oppsummering av sesongen 1967. Kalking ble snart et ord på alle fiskeinteressertes lepper. OFA kom raskt med i det statlige kalkingsprogrammet og fortsatt går det årlig med 70 tonn kalk til 50 vann. Vannene kalkes med kalksteinsmel fra helikopter om sommeren.

I kjølvannet av satsingen på stedegen fisk, ble utbedring og etablering av gytebekker nye arbeidsoppgaver utover på 90-tallet. I det godes tjeneste ble det ene storfiskvannet etter det andre snart mettet med småfisk. Formeringsvevnen i naturen er enorm når forholdene legges til rette for det. På tross av katastrofale følger i mange halvstore og små vann, er bedring av gyteforhold fortsatt en prioritert oppgave for OFA. Overbefolkning er i ferd med å bli en langt større trussel for sportsfisket i Marka enn for lite fisk.

DET MANGLET IKKE VISJONER

Dette utdraget fra artikkelen «Hypotese eller utopi» i OFA-nytt 8/1947, sier mye om både drømmer og framtidsvyer, ispedd en viss porsjon stormannsgalskap.

«Det er det herrens år 1970. En vakker mild søndags morgen i oktober. På OFAs lille flyplass på det tidligere Holmenjordet blir ti av administrasjonens helikoptre rullet frem. De er holdt i OFAs farger: blå med hvite vinger og med stort OFA-merke under hver ving. Flyene er bygget som amfibiefly slik at de kan gå ned og lette fra selv det minste lille tjønn i marka. Alle er spesialbygget med innlagte tanker under buken.

Det første flyet blir rullet frem til transportbåndet fra settefiskanlegget. Plutselig hører en det dempede signalet i autocallen, og snart kommer det gjennom høyttaleren: «Anlegget her, nå kommer første sending. Den er på 6000 fisk og skal fordeles til distrikt 3, lag nr 17, 21, 39 og 36.»

Fiskene glir gjennom kontrollapparatet og rett ned i et av avlukkene i en av de store tankene under flyet. Motoren kobles inn og surstofftilførselen begynner straks og boble gjennom vannet... Sorteringsmaskinen nede på anlegget har sørget for at det bare er jevnstor fisk til vert vann.

Fra samlekarene nede på anlegget går fisken først inn i kombinert veie og målemaskin. Etter hvert som fiskene glir forbi et bestemt lysende punkt kan en på en papirstrimmel avlese fiskens nummer, vekt og lengde. Fisken glir så gjennom et bedøvelseskar, blir så gjennomlyst for kjønnsbestemmelse og føres endelig inn i et merkeapparat hvor hver fisk blir merket med nr, dato på et lite sølvmerke i ryggen...

Flere fly med fisketanker fylles raskt og effektivt, og snart stiger flyene hurtig i været. Det bærer med god fart oppover mot Bjørnsjøen hvor flyene skiller lag og drar til hver sine lagsområder. Første flyet, nummer 101, sirkler et par ganger over Bonna, før det lander ved viken nede ved Gamlestua. Flyet har ikke tatt vannet før seks av OFAs båter, holdt i blått og hvitt, kommer putrende utover med halv fart på outboardmotorene. Tappeluken for porsjonen til Bjørnsjøen åpnes. Det automatiske tappeapparatet settes i gang slik at hver båt med en gang får oversikt over hvor meget fisk de får til utsetting... Snart piler båtene til hver sin del av vannet og fiskene settes ut...

Katnosa var lenge et vanskelig problem for administrasjonen, men ved anvendelse av de nye giftstoffene som er uteksperimentert spesielt for de ulike fiskearter, fikk vi også omsider knekket abbor og røyebestanden slik at Katnosa nå er et av Markas beste ørretvann.

Da vi kommer tilbake til Katnosgården inspiserer vi OFAs fem båthus. I hvert av dem ligger fem lette robåter i OFAs farger blått og hvitt. Disse utlånes til fiskere gjennom hele sesongen for en billig avgift... For hele det sørlige Norge er det nå bygget en sammenhengende kjede av Fiskeadministrasjoner a la OFA. resultatet er da også at Norge står som et av de mest søkte turistland i verden for sportsfiskere.» ●

Tekst og foto: Lars Nilssen

FLUEFISKESESONGEN I OSLOMARKA

Det er to døgnfluearter, maur og fjærmygg som gir deg det mest spennende fluefisket i Marka.

FORMIDDAGSFISKE: Treffer du riktig, kan det være mye Vulgata på formiddagen.

MARKAØRRET: 2,2, kg tatt på Vulgata nord i Nordmarka.

DEN LILLE MYRDØGNFLUA LEPTOPHLEBIA vespertina klekker i enormt antall i alt fra små, sure tjern til store sjøer. Som døgnfluer flest er den et dagfenomen. Kjernetiden for klekkingene er fra 11 til 15. Vindstille, gråtunge dager er å foretrekke, men det kan være kanonklekkinger også i stekende solskinn.

Det er de mellomstore vannene øst i Nordmarka som tiltrekker til seg flest fluefiskere i leptoperioden. Det er flere grunner til det:

- størrelsen på fiskene du kan komme i kontakt med
- at det finnes fin røye som er like glad i lepto som ørreten
- stabile, tunge klekkinger, som pågår støtvis fra 1. juni til sankthans

DEN ANDRE DØGNFLUA SOM løfter fin fisk, er den store innsjødøgnflua – Vulgataen. På OFAs hjemmeside finnes en oversikt over hvilke vann som huser denne sommerfuglen av en døgnflue. Økt pH, som resultat av kalking og mindre sur nedbør det siste ti-året, gjør at vulgataen stadig dukker opp i nye lokaliteter. I motsetning til myrdøgnfluene er arten kritisk til surt vann.

Klekkingene starter først i Østmarka i slutten av mai/

begynnelsen av juni. Sjøene i Losbyvassdraget har fine forekomster. Børtervannet, det sydligste vannet i OFA-land, har lokalt enorme klekkinger. Nordmarksvannene ligger fra én til tre uker etter, avhengig av høyden over havet, dybde og soleksponering. Sjøene over 500 meter har det beste vulgatafisket rundt og etter sankthans

Også vulgataklekkingene har sin kjernetid på formiddagen, men kan pågå i det små til langt ut på kvelden. Regn trigger. Jeg har aldri sett så mange duns som jeg gjorde på Harestuvannet en junidag i fjor med striregn, åtte grader i lufta og kuling fra nord.

Varme, vindstille solkvelder kan gi voldsomme spinnerfall med intens vaking allerede tre, fire dager ut i klekkeperioden, som varer to til tre uker. Alt som glitrer er imidlertid ikke gull. Også stor abbor og sik er hissige i overflaten under spinnerfallet.

DEN RØD SKOGSMAUREN SVERMER i perioden 20. mai til 10. juni. Hovedsvermingene er korte og intense: fra en halv til én time tidlig om morgnen (fra 06 til 08) etter én eller to varme og gjerne lumre netter. De er ekstremt konsentrerte, men kan påfølges av mindre sverminger fram til kl 10. Å treffe en flyvemaursverming er mange skogsfiskeres

våte drøm. Selv de store ørretene går tett på land og vaker ofte komisk hissig og brutalt på de lett synlig krabatene, som har havarert på vannfilmen.

RUNDT SANKTHANS SVERMER STOKKMAUREN – giganten i maurfamilien. Den foretrekker også varme dager, men i motsetning til sin lillebror, er den en ettermiddagsflyver og antallet individer som tar til vingene er langt færre.

På ettersommeren svermer forskjellige mindre maurarter. Disse kan også gi fin vaking. Maurfisket er intenst og brutalt, og kan gi deg det heftigste skogsfiske du noen gang har hatt. Men toppene er ekstremt vanskelige å treffe da svermingene pågår kun en dag eller to, er lokale, korte og sporadiske.

En maurimitasjon er imidlertid alltid en vinner om du skal blindfiske eller kaster på fisk som vaker litt hist og her i ny og ne.

Og den funker sesongen gjennom, fra uka etter åpent vann til isen legger seg.

FJÆRMYGG GIR VAKING FRA isen går til den legger seg. De største (#16) av de mange hundre fjærmyggartene viser seg først og kan gi fiske på svære individer. Kalde,

våte dager er best. Under opptakene av «Tørrfluelandet 1» traff vi blink i Bærumsmarka en tidlig maidag mens det fortsatt var is i myrene, snødde på veien opp til vannet og lufttemperaturen aldri oversteg fem grader. Høsten er fjærmyggfisketid i skogen. Oktober kan gi kanonfiske hvis den viser seg fra sin milde side. Ørreten går påfallende tett langs land, og du har som regel vannene for deg selv. I motsetning til forsommeren er ofte soldager med lun ettermiddagsvarme de beste, men milde fuktige tåkemorgener er heller ikke å forakte. Klekkeperiodene blir kortere og kortere jo senere ut i oktober en kommer.

I SLUTTEN AV MAI for to år siden oppdaget jeg langt nord i Marka en døgnflueart jeg aldri hadde sett tidligere. Den liknet en minivulgata og løftet fisk så det holdt, selv om det ikke var mange av den. Etter diverse telefoner til mine langt over middels interesserte entomologiske bekjenskapere, ble det klart at den vakre døgnflua var av arten *Arthroplea congener*.

Insektsverden er følsom for selv små forandringer og endringene skjer kjapt. Med mindre surt vann går kanskje vi som liker å ferdes med fluestang og er barnslig opptatt av buggs en ny æra i møte i Osloskogen. ●

FINGERMAT:
Hvilken ørret kan motstå en slik fristelse?